

H. VAN VELTHOVEN, *E. de Laveleye en de Vlaamse kwestie*. Gent, Liberaal Archief, Kramersplein 23, 72 blz., 275 Fr.

De econoom, socioloog en politoloog Emile de Laveleye (1822-1892) had een wereldwijde faam. Zijn brochure uit 1875, *Le protestantisme et le catholicisme dans leurs rapports avec la liberté et la prospérité des peuples*, werd in twaalf talen vertaald. Het was een voorloper van de stelling van Max Weber over de invloed van de Hervorming op de economische ontwikkeling. Bij de honderdste verjaring van het overlijden van deze meest vruchtbare en meest bekende Belgische geleerde en publicist van zijn tijd, heeft het Liberaal Archief drie boeken aan hem gewijd. Een bibliografie van zijn enorme oeuvre werd samengesteld door Philippe PRAET (137 blz., 400 fr.). Marcel BOTS bracht een zeer verzorgde uitgave van de brieven die door vrienden, politici en geleerden uit binnen- en buitenland, waaronder Jules Devaux, W. Frère-Orban, John Stuart Mill, P. Kropotkine en W.E. Gladstone, aan de Laveleye werden gericht (296 blz., 850 fr.).

De Bruggeling de Laveleye bleef na zijn studententijd in Gent wonen en behoorde er tot de democratische groep rond professor Huet, die het tijdschrift *La Flandre Libérale* uitgaf en in het revolutiejaar 1848 het dagblad *De Broedermin*. In 1861 was hij kandidaat voor de Kamer op de liberale lijst, maar leed de nederlaag, mede door de steun die de flaminganten rond August Snelaert gaven aan de „onafhankelijke” lijst die door de katholieken gepatroneerd werd. In 1863 werd de Laveleye hoogleraar in Luik, waar hij bleef wonen tot zijn dood.

De Laveleye zag, in België en in de wereld, drie grote vraagstukken die zijn tijd beheersten: het godsdienstige, het sociale en dat van de nationaliteiten. Hij erkende de onweerstaanbare opmars van de democratie en de even onweerstaanbare opmars van de nationale bewegingen in Oost-Europa. Daaruit leidde hij af dat de Vlaamse Beweging, hoe zwak ze ook nog was vergeleken bij die van Hongarije, Bohemen en noem maar op, een totale verfransing van Vlaanderen — al ware dat op zichzelf een goede zaak — zou beletten; ze zou na de invoering van het algemeen stemrecht doorbreken. Daarom waarschuwde hij herhaaldelijk de liberale elite dat zij de taal van het volk moest leren, omdat dit anders overgeleverd bleef aan de invloed van de clerus. De katholieke partij steunde immers zowel de Vlaamse Beweging als die voor de uitbreiding van het stemrecht.

Van de drie grote eigentijdse vraagstukken was voor de Laveleye het godsdienstige het belangrijkste: het catholicisme betekende immers de heerschappij van de onwetendheid en van de onvrijheid. Steunend op de onverlichte en Fransonkundige massa, zouden de kerk en de katholieke partij — eigenlijk was dat één en hetzelfde — België kunnen overheersen. Daarentegen zouden de vrijzinnige steden haarden van verzet betekenen, en het land dreigde in chronische onrust te vervallen zoals Frankrijk, Spanje, Portugal en andere ongeluk-

kige katholieke landen. Tijdens de grondwetsherziening voor de uitbreiding van het stemrecht, in 1891, schreef de Laveleye zelfs aan *La Gazette* in Brussel een brief om te waarschuwen: het algemeen stemrecht zal er onvermijdelijk toe leiden dat de gemeenten van het Vlaamse land in het Nederlands zullen bestuurd worden, en dat de volksvertegenwoordigers Nederlands zullen spreken in de Kamer. Hij zegde dat hij daar geen ongeluk in zag, maar riep de Waalse tegenstanders van de Vlaamse zaak op om toch tweemaal na te denken vooraleer ze algemeen stemrecht nastreefden.

Raar maar waar: H.J. Elias heeft in zijn *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte* de Laveleye een „flamingant aan de rand van de beweging” genoemd. Van Velthoven herhaalt dat niet in de brochure, waarin hij al de teksten van de Laveleye die met de Vlaamse Beweging te maken hebben, in hun kader plaatst en afdruckt. In het *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. IX, hadden M. Dumoulin en Chr. Coppens de fout van Elias al rechtgezet, en die tekst gaat in vertaling de brievenuitgave door Bots vooraf.

L. Wils